

Pregovori o članstvu Turske u Evropskoj uniji

*Irina Žarin*¹

Uvod

Odlukom Saveta Evropske unije (EU)² od 3. oktobra 2005. iz Luksemburga, otvoreni su pregovori između Turske i Evropske unije o njenom učlanjenju. Za Tursku je još 1997. odlukom Evropskog saveta iz Luksemburga utvrđeno da ispunjava uslove za članstvo dok je na Samitu EU u Helsinkiju iz 1999. verifikovan njen status kandidata. Nakon gotovo deset godina iščekivanja da se otvore pregovori o učlanjenju, Turska se, ako pregovori budu tekli predviđenim tokom, može nadati punopravnom članstvu za nekih pet do deset godina.

Dva ključna problema koja su znatno usporila proces otvaranja pregovora sa Turskom odnosila su se na pitanje turskog priznavanja Republike Kipar kao ravnopravne članice EU i pitanje demokratizacije odnosno poštovanja ljudskih i manjinskih prava i vladavine prava. Podsetimo se da u periodu od avgusta do oktobra ove godine opšte političke prilike u okvirima EU nisu išle u prilog zalaganjima za što skorije otvaranje pregovora. U vodećim državama EU poput Nemačke i Francuske, vladajuće političke stranke i opozicija su imale dijametralno suprotne stavove u pogledu rešavanja ova dva problema. Sa jedne strane su zagovornici progresivne struje da pregovore sa Turskom treba odmah otvoriti, dok su se, sa druge strane, konzervativnije struje izjašnjavale za «privilegovano partnerstvo». Ovi stavovi su dodatno dobili na značaju prilikom podnošenja rezolucije u američkom Kongresu, kojom se traži tursko priznanje severnog dela Kipra kao dela Republike Kipar. Putem ovog i sličnih oblika lobiranja, francusko-nemačkoj osovini polako se priključila grčka interesna grupa čime je udvostručen pritisak na tursku vladu. Pored ovoga, kontroverzni slučaj hapšenja i zatvaranja turskog poznatog pisca Orhana Pamuka, koji je doveo u pitanje stepen zrelosti turske demokratije, ozbiljno je uzdrmao dosadašnje zalaganje za što skoriji početak pregovora i pokrenuo raspravu sa ciljem preispitivanja iskrenih motiva Turske za ulazak u EU.

Otvaranje pregovora

Pored činjenice da se vremenom otvara sve veći broj pitanja u oblastima koje su, inače, označene kao problematične za pregovore, EU se odlučila za neodložno otvaranje pregovora. Opšte raspoloženje u okvirima EU kretalo se u pravcu uvažavanja statusa Turske kao značajnog ekonomskog i vojnog partnera, kako za EU tako i za SAD. Smatralo se, ukoliko prođe još jedan vremenski period bez ikakvog pomaka, da bi se rizikovalo i ono malo pozitivne energije u političkim krugovima koje su podržavale skoro otvaranje pregovora. U prilog tome govori i ostvareni pritisak na kiparsku vladu u odbacivanju zahteva od Turske da okonča blokadu kiparskog članstva u pojedinim međunarodnim organizacijama uz ogradu da sama međunarodna organizacija zadržava pravo odlučivanja o članstvu. Ovim se, takođe, stalo na kraj beskrajnim dopisivanjima EU i Turske, koje je išlo do mere upućivanja Deklaracije EU o ustanovljavanju početka

¹ Ministarstvo spoljnih poslova Srbija i Crna Gora, Generalna direkcija za Evropsku uniju.

² Council decision, 03/10/05, Luxembourg, www.eu.int

pregovora oko turskog članstva sa naglaskom na sporne članove Ankarskog sporazuma, do turskog odgovora u vidu kontra - deklaracije, pozivanjem na ispunjenost svih do sada zahtevanih kriterijuma uz odlučan stav da se EU izjasni oko svoje pozicije u odnosu na Tursku kao potencijalnog člana.

Kako u krugovima EU, tako i u turskim redovima odgovornim za pregovore sa EU, krajem septembra i početkom oktobra ove godine preovladavala je neizvesnost oko početka pregovora. Zbunjenost i neodlučnost oko određivanja strukture pregovora su preovladale u toj meri da je 24 članice EU dalo svoj pristanak za otvaranje pregovora, izuzev Austrije. Austrija je ostala pri čvrstom stavu da treba ostati pri predlogu «privilegovanog partnerstva». Ona bi verovatno ostala dosledna tom stavu da nije došlo do krupnih političkih promena u Nemačkoj. Promena nemačke politike prema kursu evropskih integracija dovela je do izbacivanja u prvi plan formulacije «otvorenih pregovora» čime su se sve članice ograničile u pogledu davanja garancija da će završetak pregovora zaista rezultirati turskim članstvom u EU.

Predmet pregovora

Komisija EU je na zahtev Evropskog saveta³ predložila 29. juna 2005, Okvirne pregovaračke direktive za pregovore o članstvu sa Turskom. Ovaj dokument u osnovi sadrži smernice i procedure za odvijanje pregovora o članstvu u skladu sa Zaključcima Evropskog saveta⁴ iz decembra 2004, koji su potom potvrđeni na sastanku Evropskog saveta 17. juna 2005. Ovaj dokument su usvojile države članice pred početak pregovora o članstvu sa Turskom. Njegov glavni element predstavlja naglasak na zajedničkom cilju pregovora i odnosi se na pristupanje Turske Evropskoj uniji.

Već je spomenuto da ovi pregovori predstavljaju otvoreni proces, pri čemu krajnji ishod ne može biti unapred garantovan. Ukoliko Turska ne bude bila u mogućnosti da u potpunosti ispuni obaveze predviđene članstvom, Komisija EU mora obezbediti uključenost Turske u sve evropske strukture koje bi joj pružile podršku u tom procesu. S obzirom da ispunjenost političkih kriterijuma predstavlja preduslov za početak pregovora, EU očekuje od Turske da nastavi sa ispunjavanjem i unapređivanjem ovih kriterijuma i tokom samih pregovora. U slučaju ozbiljnog i učestalog turskog narušavanja principa slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i vladavine prava, može doći do suspendovanja pregovora. Pregovori na prvom mestu zavise od mogućnosti Turske da ispunjava kriterijume iz Kopenhagena. U prilog tome ide i obaveza ispunjavanja dobrosusedskih odnosa, podrška naporima da se postigne razumno rešenje kiparskog problema u okvirima sistema UN i ispunjenja obaveza koje proističu iz carinske unije.

Zakonodavstvo i standardi EU, koji su predmet pregovora, su podeljeni u 35 poglavlja. Pregovori će obrađivati poglavlje po poglavlje. EU će odrediti pokazatelje za privremeno zatvaranje o poglavljima i kada za to dođe vreme, otvaranje posebnih poglavlja. Pri tom će se tokom samih pregovora biti nadgledano ispunjenje obaveza koje je Turska preuzela tokom pregovora o pristupanju EU. Na ovaj način, EU je dala preliminarni nacrt toka pregovora o članstvu. Tako je 20. oktobra 2005. započet proces *screening*-a na polju nauke i tehnologije. Detaljniji razgovori predviđeni su za sredinu

³ MEMO/05/227, od 30.juna 2005, www.eu.int.

⁴ Council conclusions, 17/12/04, Bruxelles, www.eu.int

novembra dok će prvi izveštaj o rezultatima biti upućen državama članicama EU 19. decembra 2005. na razmatranje.

Imajući u vidu da će pregovori biti organizovani u vidu tehničkih razgovora na kojima, sa strane Komisije EU učestvuju njeni eksperti, a sa strane Turske pregovarački tim⁵ koji je formalno inaugurisan krajem septembra 2005. Za šefa turske delegacije određen je ministar inostranih poslova Abdullah Gul, dok je glavni pregovarač državni ministar Ali Babadžan. Metod rada pregovaračkog tima utvrđen je na principu rada interesorne grupe gde svako od uključenih ministarstava delegira po jednu kontakt osobu. U centru pregovaračkog procesa biće Komitet za nadgledanje i usmeravanje koji će biti sačinjen od ljudi iz Generalnog sekretarijata za pitanja EU pri Ministarstvu inostranih poslova, organa za državno planiranje, podsekretar premijera Redžepa Tajipa Erdogana i Misija Turske pri EU u Briselu.

Iskustva sa pregovaračkog stola

Imajući u vidu da je SCG započela 7. novembra 2005. pregovore o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, trenutni pregovori Turske sa EU o učlanjenju mogu biti od velikog značaja i koristi za drugu fazu koja predstoji SCG u njenom procesu evropskih integracija. Na početku samih pregovora često dolaze do izražaja otvorena pitanja ili aktuelni problemi za koja se još uvek ne naziru konačna odnosno adekvatna rešenja.

U slučaju Turske, najveće slabosti prepoznate u reformskom procesu kao i nezadovoljstvo javnog mnjenja u EU ukazuju na slabu ekonomiju, neophodnost regulisanja dispariteta, nerazvijenost centralne, istočne i jugoistočne Anadolije, slaba infrastruktura, obrazovanje, nedovršeno restrukturiranje banaka i privatizacija velikih nacionalnih kompanija kao i nerazvijenost sudstva i nepoštovanje ljudskih prava. Ove slabosti prepoznate kao otvorena pitanja, mogle bi značajno usporiti pregovore i oduzeti najviše vremena oko usaglašavanja eventualnih tranzicionih perioda.

⁵ SEE Times, 02/10/05, Ankara, www.seetimes.org